

Szemerényi O., 1977, Studies in the kinship terminology of the Indo-European languages, Leiden–Téhéran (Acta Iranica 16).

Szemerényi O., 1979, Etyma Graeca IV (22–29): Homeric et Mycenaic (25. *ávaξ*). – Studi micenei ed egeo-anatolici, XX, 207–226.

Szemerényi O., 1991, The agent nouns types *lāwāgetās* – *lāwāgos*, – Scripta Minora. Selected essays in Indo-European, Greek, and Latin, III. Greek, Innsbruck, 1392–1409.

Tischler J., 1994, Hethitisches etymologisches Glossar, III (10), Innsbruck, 20.

Untermann J., 2000, Wörterbuch des Oskisch-Umbrischen, Heidelberg.

Vendryes J. & P.-Y. Lambert, 1996 Lexique étymologique de l'irlandais ancien, Dublin–Paris.

Wanczek Ch., 1999, Herr, – RGA XIV 434f.

Winter W., 1970, Some widespread Indo-European titles, – In: Indo-European and Indo-Europeans, ed. by G. Cardona, H. M. Hoenigswald & A. Senn, Philadelphia, 49–54.

Xelimskij E., 2000, Jazyk avarov: tunguzo-maňčurskij aspekt, – Folia Orientalia, XXXVI, 135–148.

Václav Blažek

Genovaitė Kačiuškienė, **Šiaurės panevėžiškių tarmės fonologijos bruožai**, Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 2006, 184.

Genovaitės Kačiuškienės filologijos mokslų kandidato disertacija „Фонологическая система северопаневежского диалекта литовского языка“, arginta 1984 metais, lietuvių kalbotyroje buvo vienas iš pirmųjų tarmių fonologinių aprašų. Dėl smulkiai išdėstytų eksperimentavimo principų, tarmės garsinių vienetų nuodugnios analizės ir grakščios interpretacijos skiriamosios funkcijos atžvilgiu dažnam dialektologui ji tapo pavyzdine fonologine studija, – deja, nelengvai pasiekiamą. Todėl džiugu, kad disertacija, išversta į lietuvių kalbą, gerokai atnaujina

ta ir papildyta (per dvidešimtmetį pasirodė keliolika naujų G. Kačiuškienės straipsnių gimtosios tarmės tema), atgimė mokslinė monografija – „Šiaurės panevėžiškių tarmės fonologijos bruožai“. Knyga neabejojamai aktuali: kaip pratarmėje sako pati autorė, „tarmių niveliacija vis spartėja; iki šiol nėra kompleksinio šiaurės panevėžiškių (ypač jos prozodijos ir vokalizmo) aprašo“ (p. 6).

Recenzuojamąjį darbą sudaro penki skyriai: „Tarmės tyrimų apžvalga“ (p. 8–20), iš fonologinės ir eksperimentinės dalies susidedantys „Prozodija“ (p. 21–56) ir „Vokalizmas“ (p. 57–113), taip pat „Priedas: psichokustinė priebalsių klasifikacija“ (p. 114–123) ir „Baigiamosios išvados“ (p. 124–126). Pradžioje dar yra pratarmė (p. 5–7), o pabaigoje – išsami santrauka anglų kalba (p. 127–130), literatūros sąrašas (210 pozicijų; p. 131–140) ir labai smulkia transkripcija perrašyti tiriamosios tarmės tekstai su komentarais (p. 143–182). Eksperimentų rezultatai matyti iš 19 lentelių ir 33 brėžinių.

Pirmasis skyrius – apžvalginis: nurodomi šiaurės panevėžiškių tarmės tyrimo istorijos periodai ir supažindinama su tuo metu pasirodžiusiais darbais, kuriuose pateikta kokių nors fonetinių ypatumų. Darbuose iškeltus faktus monografijos autorė aptaria atsižvelgdama į tai, kiek jie pamatuoti, novatoriški ir aktualūs šių dienų dialektologijai. Pavyzdžiui, A. Salio nuopelnu pripažįstama tai, kad savo paskaitų cikle „Lietuvių kalbos tarmės“¹ jis pirmą kartą aprašė Mūšos upyno

¹ A. Salys, Lietuvių kalbos tarmės, Tübingenas, 1946 = T. p. a. u. t., Raštai, IV. Lietuvių kalbos tarmės, Roma, 1992, 3–140.

Čia derėtų papildyti, kad A. Salys, veikiausiai girdėjo nevienodas tarmės ilgųjų balsių ir *ie*, *uo* atitrauktinio kirčio priegaides – šių dienų terminais, neoakūtą ir neocirkumfleksą. Plg. dviejų jo teiginių iliustracinius pavyzdžius: „Jei Mūšos upyno šnektos kirtį atitraukia ant ilgųjų balsių

šnektų kirčio atitraukimo atvejus ir kai kuriuos žodžio galo ypatumus (p. 12). O, tarkime, K. Garšva gana kritiškai vertinamas už tai, kad kai kuriais klausimais, pirmiausiai dėl [ie, uo] fonologinės interpretacijos ir vadinamųjų murmamųjų balsių neigimo, atkalkiai laikosi senstelėjusių teiginių ir ignoruoja objektyvius ne tik kitų tyrėjų, bet ir savo empirinius ir eksperimentinius duomenis (p. 17).

Šioje knygos vietoje autorė galėjo paminėti dar porą darbų. Už keleto kilometrų į šiaurės vakarus nuo Panevėžio esančio Bliūdžių (Блюджъ) kaimo kalba domėjosi ir ją aprašė V. Poržezinskis, Pašvitinio šnektos vokalizmo ir kirčiavimo faktų straipsnyje pateikė B. Stundžia².

Patikslinimo reikalingas vienas „Apžvalgos“ teiginys: „E. Volterio „Lietuviškoje chrestomatijoje“ [Vol'ter', 1904] yra išspausdinti trijų šiaurės panevėžiškių tarmės šnektų – Joniškėlio, Baisogalos ir Pumpėnų [...] tekstai“ (p. 9). Atrodytų, kad Baisogalos šnektą priklauso šiaurės panevėžiškiams, nors gerai žinoma, kad ji priskiriama vakarų aukštaičiams šiauliškiams. Nesusipratimo paprasta išvengti paaiškinus, kad E. Volteris minimus tekstus turėjo būti užrašęs iš to meto Baisogalos parapijos šiaurietinės dalies. Šios dalies kaimai po bažnytinės apy-

---

arba *ie, uo*, tai tada atitrauktoji priegaidė yra stumtinė: *vienà > v'ien, grūdū > grū'dū*“ ir [tęstinė priegaidė tariama] „Mūšos upyne, kur kirtis atitraukiamas į ilgą ar dvibalsinę šaknį: *va'ku < vaikū, a'kėl's < arkl'ys, vō'ktu < vogtū*“ (žr. A. Saly, Min. veik., 124t.).

² В. Поржезинскій, Замѣтки по діалектології литовскаго языка: I. Діалектическія границы въ русской Литвѣ. II. Къ фонетикѣ восточно-литовскаго наречія. Санктпетербургъ, 1896; B. Stundžia, Iš Pilviškių, Gižų bei Pašvitinio šnektų vokalizmo ir prozodijos, – Klb XXXVII (1), 1986, 109–113.

linkės pertvarkymo, pasibaigusio 1909 m., atiteko Sidabravo, Palonų ir Vadaktų parapijoms; juose iš tikrųjų kalbama šiaurės panevėžiškių tarme³.

Antrasis monografijos skyrius skirtas šiaurės panevėžiškių tarmės prozodijai, trečiasis – vokalizmui. Kaip jau užsiminta, abiejų skyrių pradžioje aptariamos atitinkamos fonologinės sistemos, po to aprašomi atlikti probleminių reiškinių eksperimentiniai tyrimai. Itin aktualūs audiciniai eksperimentai ir jų rezultatai, nes garsinis elementas fonologiniu laikytinas tik tada, jei jį tarmės atstovai atpažįsta kaip skiriamąjį.

„Prozodijos“ skyriaus pirmojoje dalyje glaustai, bet nepriekaištingai apibūdinami pagrindinis ir šalutinis kirčiai, jų tipai, pagrindinio kirčio priegaidžių tipai ir potipiai (p. 21–27). Įtikina kirčiuotų skiemenų skirstymas į turinčius stiprijį ir silpnąjį kirtį (p. 23), netikėti ir įdomūs kai kurie pastebėjimai. Pavyzdžiui, išanalizavusi stipriojo ir silpnojo kirčio kaitą tuose pačiuose daugiaskiemeniuose vardažodžiuose, plg. *svė'temb ~ svė'timi, kã'ĩšnu. ~ kã'tinu* ir *svetemb ~ svetimi, ka'ĩšnu. ~ katinū*, G. Kačiuškienė nustatė, kad silpnasis (atitrauktinis) kirtis dažniau vartojamas norint pabrėžti daiktų kokybę ar parodyti jų gausą (p. 24). Atitraukimui, kitaip negu morfologinės prigimties kirčio apibendrinimui, galima manyti, turi reikšmės frazės kirtis. Aiškintina taip. Kokybinius ir kiekybinius požymius nusakantys žodžiai turi pabrėžiamąją semą ir dažnai sakinyje eina remomis. Jei remos, informatyvieji sakinio elementai, gauna frazės kirtį, jas linkstama tarti krintančia intonacija.

³ Pociūnėlių ir Gudžiūnų parapijoms priskirtame pietrytiniame kampe kalbama pietų panevėžiškių ir šiauliškių tarmėmis. Visą plotą, kurio neteko Baisogalos parapija, riboja linija, einanti per Vardukšnių, Moniūnų, Palonų, Valatkonų, Pašakių, Šašėnų kaimus. Ši linija – šiauliškių ir panevėžiškių riba.

Tokią intonaciją patogiau perteikti atitrauktinio kirčio lytimis⁴.

„Vokalizmo“ pirmojoje dalyje nurodomas balsinių fonemų inventorius, aprašomi pagrindiniai ir ryškiausi šalutiniai alofonai, pateikiama fonologinė dvibalsių interpretacija, išskiriamos svarbiausios fonemų funkcinės klasės, smulkiai aptariama neutralizacija ir nusakomi tarmei būdingi sinchroniniai kombinaciniai vokalizmo reiškiniai (p. 57–77). Tiriamosios medžiagos atranka, pateikimas ir interpretavimas itin darnus.

Faktai kruopščiai suregistruoti ir vertinami plačiame kontekste (plg., pvz., § 119, gausias išnašas – jų 39), aiškinant reiškinius remiamasi tvirtais argumentais, išskeliama, kaip ir dera, alternatyvių fonologinių interpretacijų (pavyzdžiui, dvibalsių [ie, uo] ir [e⁽ⁱ⁾/e.] ← [ei], [ɛ⁽ⁱ⁾/ɛ.] ← [ai], [ɔ^(u)/ɔ.] ← [au]; p. 60t.). Tyrimo objektas – tradicinė tarmės balsių sistema, bet vengiant idealizavimo, norint sudaryti visapusišką fonetinį vaizdą aptariamas ir fakultatyvių alofonų vartojimas, komentuojami plintantys naujoviški reiškiniai, nurodomi pakraštinių šnekų fonetiniai savitumai. Pavyzdžiui, užsimenama apie periferinio <e> atitikmenį [a] vyresnės kartos idiolektuose: *erė.n̄b* : *er̄an̄b* ~ *Irena* (p. 59), atkreipiamas dėmesys į dvejopų prieškirtinių [(e)le (æ)] ir pokirtinių [e/i] balsių svyravimą (p. 70). Gaila, nieko nepasakyta apie tai, kad jaunesni tarmės atstovai beveik nebeišlaiko fonemos /i/ alofonų [e] ir [ɛ], vartojamų silpnojo kirčio

⁴ Žr. D. Girdenienė, Aktualioji skaida ir jos vaidmuo bei reiškinio būdai lietuvių kalboje, – Klb XXII (1), 1971, 35–47; A. Girdenis, L. Murinienė, Kirčio atitraukimas iš akūtinų galūnių ir jo raida rytinėje šiaurės žemaičių tarmėje, – Blt XXXIII (2), 1998, 171t.; plg. R. Kazlauskaitė, Kirčio atitraukimas Surviliškio šnekte: A. Žirgolio pateikti duomenys ir jų interpretavimas, – Baltų ir kitų kalbų fonetikos ir akcentologijos problemos, Vilnius, 2004, 115t..

pozicijoje, tradicinės distribucijos ir linksta apibendrinti priešakinį variantą (plg. p. 63t.).

Svarstytinas teiginys, kad *è ir *à šiaurės panevėžiškių tarmėje pailgėję ne iki pusilgių, o iki ilgųjų [e· (æ·)], [a·] ir pirmasis visiškai sutapęs su *en refleksu (p. 28tt.). Žinoma, galima manyti, kad [a·] ← *an susiaurėjus ir virtus [o·] reikėjo užpildyti žemutinių balsių mikrosistemoje atsiradusią spragą ir kad tai padarė prie kitų ilgųjų kiekybiškai prisitaikęs *à → [a.] → [a·], o šiuo pasekė *è → [e. (æ.)] → [e· (æ·)]. Tik toks aiškinimas vargu ar įtikinamas jau vien dėl to, kad fonetiniai kitimai dažniausiai prasideda nuo priešakinių koreliacijos narių⁵.

Įdėmiai klausomų nevienodos kilmės balsių, esančių panašiam kontekste, pvz., *v<è.>št̄b* ~ *vèsti* : *šv<è.>št̄b* ~ *švèsti*, *v<è.>št̄b* ~ *vèžti* : *gr̄<è.>št̄b* ~ *grèžti*, tarimo skirtumas neblogai apčiuopiamas: gretinamų porų antrųjų narių balsiai tariami sklandžiau, lygesniu ir šviesesniu tonu ir šios ypatybės mažiau kinta priklausomai nuo garsinės aplinkos. Todėl kur kas patikimesnė atrodo nuomonė dėl dvejopos kiekybės balsių, būtent [e. (æ.)] ir [e· (æ·)]: pirmuoju alofonu stipriojo kirčio skiemenyse realizuojama fonema /e/, antruoju – /e·/ (plg. [i.] ir [u.] fonologinę interpretaciją recenzuojamojoje monografijoje; p. 23). Be poros likęs [a.] analogiškai atstovauja fonemai /a/. Šios pažiūros laikosi, pavyzdžiui, A. Girdenis ir G. Židonytė, išsamiai aptarę Rozalimo šnektos vokalizmą ir pateikę minimaliųjų porų, įrodančių [e·] : [e.] ir [e·] : [e] priešpriešos realumą: *m̄è·št̄b* ~ *m̄èsti* : *m̄è·št̄b* ~ *m̄èsti*, (būs. l.) *m̄è·s* ~ *m̄èš* : *m̄è·s* ~ *m̄èš*⁶. Pusilgius žemuti-

⁵ Žr. A. Girdenis, Teoriniai fonologijos pagrindai, Vilnius, 1995, 144t. ir min. lit.

⁶ Žr. A. Girdenis, G. Židonytė, Šiaurės panevėžiškių (Rozalimo šnektos) balsių sistema, – Blt XXIX (2), 1994, 122tt. Nebuvimas formų, turinčių negalūninį iš prigimties ilgąjį [a·] ← *an, skirtingą nuo [a.], nėra žemutinių

nus dėl kirčio pailgėjusius balsius tokiuose žodžiuose kaip *pasá.ke ~ pasākė, nē.še ~ nēšė* šiaurės panevėžiškių tarmės Pašvitinio ir Bliūdžių kaimuose girdėjo B. Stundžia ir V. Poržezinskis⁷. Galiausiai nederėtų pamiršti, kad dvejopą kirčiuotų negalūninių žemutinių balsių kiekybę skiria kitos rytų aukštaičių šnektos, net vakarų aukštaičiai⁸. Vienokia ar kitokia nuomonė nesunkiai įrodoma eksperimentais – tokio tyrimo monografijoje labai trūksta.

Eksperimentai – ir audiciniai (psicholingvistiniai), ir instrumentiniai, taip pat statistiniai skaičiavimai atlikti korektiškai ir kruopščiai (p. 28–55, 77–112). Tyrimų rezultatai ir jų aiškinimas abejonių nekelia. Kai dėl nedidelio imties tūrio, per didelio duomenų nukrypimo nuo vidurkio, per žemo reikšmingumo lygio ar kitų priešasčių prozodinių parametrų tyrimų rezultatai vertintini atsargiai, autorė atkreipia į tai dėmesį (p. 34t., 45, 47, 51, 54).

Du „Prozodijos“ skyriaus eksperimentai skirti stipriojo kirčio skiemenų priegaidėms. Pirmajame aprašomi nustatyti

balsių fonologinį interpretavimą lemiantis veiksnys (plg. recenzuojamojo darbo 36 išn., p. 58). Bet kurioje kalboje visada galima rasti kalbos sistamai neprieštarujančių, bet kai kuriose pozicijose nerealizuotų reiškinių.

⁷ Žr. В. Поржезинский, Min. veik., 6; B. Stundžia, Min. veik., 113.

⁸ Kalbama apie rytų aukštaičius, turinčius [aː], [eː] (dažnai tik kurį vieną): vadinamuosius dadininkus, žadininkus.

Minėtini eksperimentai, įrodę žemutinių ne-trumpųjų balsių kiekybinę opoziciją ir kokybinius skirtumus vilniškių tarmės Adutiškio ir vakarų aukštaičių Lukšių ir Pašušvio šnektose (žr. A. Girdenis, Adutiškio šnektos balsių [aː]/[a.] trukmė ir spektrai, – Blt XL (1), 2005, 45–55; R. Bacevičiūtė, Lukšių šnektos žemutinių ne-trumpųjų balsių ypatumai, – Klb XLVII (1), 1998, 5–15; R. Kazlauskaitė, Pašušvio šnektos fonologinė sistema: vokalizmas ir prozodija. Daktaro disertacija, Vilnius, 2002, 33–47).

nežemutinių balsių ir dvibalsio [au] akūto ir cirkumflekso prozodiniai požymiai. Daroma tipologiškai patikima išvada, kad balsinių skiemenų priegaidės šiaurės panevėžiškių tarmėje labiausiai skiria nevienodas pagrindinio tono kitimas. Antruoju tyrimu patvirtinama priegaidžių antrinių tipų opozicija, plg. *trá.uke.1 ~ tráukė* (← *tráukti*) : *trá.uke.2 ~ tráukė* (← *tráukyti*), *brâũ.ke.1 ~ braũkė* (← *braũkti*) : *brâũ.ke.2 ~ braũkė* (← *braukyti*) – diftongų priegaidės ypač diferencijuoja kiekybę ir pagrindinis tonas. Trečiuoju tyrimu lyginama stipriojo kirčio cirkumfleksinių ir silpnojo kirčio neocirkumfleksinių skiemenų trukmė. Matavimai leidžia teigti, kad pirmieji skiemenys yra ilgesni. Fonologinė kiekybės opozicija palidijama audiciniu eksperimentu. Paskutinis, ketvirtasis, tyrimas įrodo šalutinio distinktyvinio kirčio realumą. Auditoriai išvardijo net penkis klausia fiksuojamus tokių gretinamų linksnių formų kaip *grĩ.čõ. ~ grỹčiq* : *grĩ.čõ. ~ grỹčio(je)* skirtumus, o autorė pateikė keletą rezultatų interpretacijų ir jas argumentuotai įvertino.

Eksperimentiniai vokalizmo tyrimai yra trys. Pirmajame apžvelgiami balsių kiekybės bei spektrų matavimai ir skaičiavimai. Akivaizdūs [æː] ([æː]?) ir [æ], [aː] ([aː]?) ir [a], [eː] ir [e], [oː] ir [o], [uː] ir [u], [iː] ir [i] skirtumai leidžia manyti, kad ilgieji ir trumpieji balsiai yra savarankiškos fonemos ir suponuoja teiginį „Fonologijos požiūriu vadinamoji kiekybės koreliacija šiaurės panevėžiškių tarmėje nėra prozodinis reiškinys“ (p. 81). Jis paneigia kito šiaurės panevėžiškių tarmės tyrėjo K. Garšvos konstatuotą balsių kiekybės nesegmentinę (prozodinę) interpretaciją, kuria ilgieji balsiai traktuojami kaip kiekybei indiferentiškų fonemų ir ilgumo prozodemos junginiai⁹. Antruoju,

⁹ К. Гаршва, Слововые акценты в фонологической системе (на материале литовского

ypač išsamiau ir kruopščiau, eksperimentiniu tyrimu pagrindžiamas toks pat – segmentinis redukuotųjų (murmamųjų) balsių, vartojamų galūnėse, fonologinis aiškinimas: visi murmamieji balsiai atstovauja vienai archifonemai /ə/. Įrodomas ir jų fonetinis realumas: rišliojoje kalboje tam tikromis aplinkybėmis (visi atvejai komentuojami), šie garsai gali būti ištarti kaip palyginti savarankiški segmentai. Be to, murmamieji balsiai ar bent jų pėdsakai matyti oscilogramose ir spektrogramose. Ir svarbiausias dalykas: dviejų audicinių eksperimentų metu dalyviai patikimai atpažino formas su spėjamu murmamuoju balsiu ir netapatino žodžių, kurie skyrėsi murmamojo balsio vieta. Visa tai neginčijamai patvirtina kalbamųjų garsų savarankiškumą, atmetama kai kurių dialektologų. Trečiasis eksperimentas yra psichoakustinis. Juo nustatomos ir aptariamos psichoakustinės balsių klasės, įvertinamas percepcinės klasifikacijos santykis su fonologine.

Tokios pat rūšies priebalsių tyrimas apžvelgiamas ketvirtajame, „Priedo“, skyriuje. Daroma įdomi išvada: suvokiant priebalsius pagrindinis vaidmuo tenka triukšmo intensyvumui. Tuo galima paaiškinti rezultatus, rodančius, kad afrikatos perceptiškai artimesnės pučiamiesiems priebalsiams, nors fonologinėje sistemoje jos funkcionuoja kaip sprogstamieji; o sprogstamieji panašesni į sonantus, nors priklauso funkciniai klasei, priešpriešinamai sonantams.

„Baigiamųjų išvadų“ skyriuje skelbiami esminiai tyrimo teiginiai.

Būtina pakalbėti apie monografijos gale pateikiamus šiaurės panevėžiškių rišliosios kalbos pavyzdžius. Jie labai vertingi, nes pasirinkti vyriausių tarmės atstovų (gimusių

языка). Диссертация кандидата филологических наук, Москва, 1977, 101; plg. K. Garšva, Svarbesnės šiaurės panevėžiškių fonologijos ypatybės, – Blt XVIII (1), 1982, 65t.

1888–1901 m.) tekstai ir transkribuojant iš magnetofono įrašų vengta fonologizavimo; savytos kalbos ypatybės komentuojamos išnašose.

Tekstai patvirtina G. Kačiuškienės iškeltus fonetikos svyravimus.

Štai keletas pavyzdžių. Vieną po kitos einančias būsimąjo laiko antrojo asmens formas Daujėnų šnekos informantė ištare ir su murmamuoju balsiu, ir be jo, plg.: *mėšs^(e)*, *atėdúos^e* : *toréšs*, *palėkš* (p. 147). Formos *l.štlyke* ~ *išlėkė* (p. 150) : *itėkæ* ~ *ilėkė* (p. 152) patvirtina fonemos /e/, o formos *paridėje* ~ *pariedėjo* (p. 150), *kėkvien(s)* / *k'ekvienas* ~ *kiekvienas* (p. 160 ir 163), *ležovės* ~ *liežiuvius* (p. 165) – fonemos /ie/ realizavimą kelerio-pais alofonais, vartojamais atitinkamai po veliarinio [ʃ] ir priešskirtiniuose skiemenyse. Šalia „rytietiškų“ priešdėlio *ata-* variantų, pavyzdžiui, *atã næš*, *atã vežg* (p. 143 ir 170), vartojami ir „vakarietiški“ *ã ïmæņ*, *ã ïvæž* (p. 161 ir 163). Kirčiavimo sistemos kitimą rodo vyriškosios giminės įvardžiutinių formų atmainos *irėčėgš* ~ *trėčiasai* (p. 169) ir *tėkræs* ~ *tikrasai* (p. 161), pasitaikančios ir to paties žmogaus kalboje: *já.unasę* : *jãunàsę* : *jaũ.nasę* (p. 150).

Komentaruose atkreipiamas dėmesys į retai pasitaikančius neįprastus ir nenuoseklius tarmės faktus: į šauksmininko formas *vzikèš^e* ~ *vaikelì* kirčiavimą (69 išn., p. 152), stipriojo kirčio skiemenyje tariamus nepailgintus, bet labai įtemptus aukštutinio pakilimo balsius, pvz., *sotika* ~ *sutiko* (23 išn., p. 146; tekstuose dar yra *sotũpa*, p. 146, *škrinũte*, p. 156, *stiklũkš*, p. 162) ir kt. Iš morfologinių ir sintaksinių tarmės savitumų itin įdomūs šie: linksnių formos *doņgã* ~ *daņgu* „dangui“ (29 išn., p. 147) ir *dõj^(e)*, *deseñtõnã* ~ *dujì desentinã* „dvi dešimtines“ (1 išn., p. 178), vadinamosios triskaitos galininkas *irėš v'ir^o* ~ *tris v'ýru* „tris vyrus“ (1 išn., p. 169), konstrukcijos *mėrdãm^(e)* nu-

mę⁽³⁾řtu ~ mirdamà numirtū „kad jau miršta, tegu numiršta“ (76 išn., p. 153), *màn⁽⁶⁾ř* ; *onkšćōų bū.wa.\\ bī.čū. ~ mán anksčiaū būvo bīčių* (17 išn., p. 167)

Labai netikėtas, kažkodėl likęs nepaaiškintas formų *tenájys ~ tenājos* „ten“, *čėnájys ~ čionājos* „čia“ (abu p. 143tt.) kirčiuoto skiemens ilgumas, kirčiavimas ir priegaidės žymėjimas. Veikiausiai ženklų [˚] norėta parodyti ypatingą skiemens centro tarimo būdą – ne tolydų, koks būdingas „tikram“ cirkumfleksui, o šiurkštesnį ar staigesnį, priderantį akūtui. Akūtas čia galėjo būti perimtas iš pamatinių formų *tená.i, čėná.i*, kurios šiaurės panevėžiškių tarmėje irgi vartojamos (pvz., *tená.i*, p. 145tt.).

Nebūtų buvę per daug vargo pakomentuoti prievoksmio *jítgę ~ ilgai* (p. 145) kirčiavimą, inesyvų (*namúos⁽⁶⁾*, p. 160, *ubagúos*, p. 173, *akíš*, p. 165, ir kt.) priegaidę,

išlaikytus iliatyvus *taņ kəsaliń* (p. 152), *ó'ran* (p. 167), nurodyti *plėwó'jes* (p. 145), *řablė'nė'jō* (p. 164) reikšmę. Juo labiau kad aiškinami, pavyzdžiui, tokie visoms tarmėms pažįstami žodžiai kaip *biškis* (du kartus! išn. 37 ir 9, p. 148 ir 155), *gatavas* (p. 148), *ubagas* (p. 149).

Knygos tekstas techniškai labai sudėtingas. Sunku patikėti, bet jame aptiktos vos kelios korektūros klaidelės – iš esmės vien transkripcijos dalykai, turbūt kompiuterio išdaigos.

Malonu, kad recenzuojamasis darbas iš visų pusių kvalifikuotai ir rūpestingai parengtas. Jo reikalingumas dialektologijos mokslui ir apskritai baltistikai negali kelti nė menkiausios abejonės. Menkos pastabos pasakytos tikintis, kad autorė Genovaitė Kačiuškienė su dar didesniu entuziazmu imsis naujų tyrimų ir apmąstymų.

Rūta Kazlauskaitė